

Épp a *Dagens Nyheter** szerkesztőségének nyitott irodáján igyekszem keresztül, hogy a fekete automatáknál újratöltssem a kávésbögrémet, amikor egy *New York Times*-gyorshír rezzenti meg a telefonomat. A hír arról szól, hogy egy amerikai filmproducert szexuális zaklatással és bántalmazással vádolnak.

Csak a címét olvasom el. A férfi neve semmit nem mond nekem. 2017. október ötödikét írunk.

Mielőtt először dolgoztam volna alkalmi szerkesztőként a lapnál, én is azt hittem, mint mindenki más, hogy a szerkesztőség abban az éjszaka is világító acélkék toronyházban van, amelynek tetején felváltva villan fel a *Dagens Nyheter* és az *Expressen*** felirat. Stockholm valóban a vizek városa, a várost alkotó szigeteket összekötő hidakról sok-sok kilométernyi távolságról is látszik a toronyház. Az, hogy a házat Felhőkarcolónak becézik, sokat elárul a belváros többi részéről is, ahol a sötét színű templomtornyokon kívül alig néhány

---

* A *Dagens Nyheter* („Mai hírek”) a legnagyobb példányszámban megjelenő svéd napilap.

** Az 1944-ben alapított *Expressen* a két országos esti napilap egyike.

épület emelkedik a magasba – a Városháza, tetején a három aranyló koronával, a Kaknästornet tévétorony és a Rådhuset, a bíróság kormos, türkizkék kupolája.

Amikor reggelente a Traneberg hídon suhanok át a metróval, egyszerre látom Stockholm szinte minden műemlékét, amitől néha olyan érzésem támad, mintha egészen kicsi lenne a város, néha meg olyan, mintha óriási lenne, és távolságtartó.

A *Dagens Nyheter* szerkesztősége azonban már nem az acélszürke toronyházban van, hanem a közvetlen szomszédságában fekvő lapos épületben. Több biztonsági kaput megcsipogtatva jutunk be a szerkesztőségbe, és az utolsó kapun túl hatalmas, művészien rendetlen nyitott iroda tárul a szemünk elé. Tévéképernyőkön hírműsorok mennek, elszórt ülőgarnitúrákban ülve munkatársak beszélgetnek a világon mindenről, betűtípusoktól kezdve nagy leleplezésekgig.

2017 őszén kulturális újságíróként és a hétfői kulturális melléklet munkatársaként dolgozom.

Néhány évvel korábban készítettem egy nagy feltűnést keltő interjút az akadémiai tag költőnővel, Kristina Lugnnal. Azóta főként hírességekről készítek portrékat, akikhez az újság egy-egy fotósával próbálunk közel kerülni. Addig nem tágítunk, míg szelíd rábeszélésünkre bele nem mennek, hogy velük tartsunk például a nyaralójukba, ahol aztán a háttérben lapulva várakozunk, míg el nem kapunk egy váratlan képet vagy egy lélektanilag jellemző mondattörédeket.

Folyamatosan megkérdőjelezem a műfajt, de imádom az érzést, amikor egy másik ember árnyaként beléphetek olyan helyekre, amelyekről korábban nem is sejtettem, hogy léteznek. Olyan világokba, amelyek aligha nyitot-

ták volna meg előttem kapuikat, ha nem ejtettem volna ki a sokszor mágikus erejűnek bizonyuló varázsszót, hogy „újságíró” vagyok.

Soha nem hallottam még Harvey Weinsteinről. Csakhogy a *New York Times* cikkét hamarosan már nem lehet nem tudomásul venni. A leveleim között újra és újra felbukkannak a fényképek, amelyeken látható, hogy az örökösen vigyorgó filmproducer hogyan parádézott évtizedeken keresztül a vörös szőnyegen kora legragyogóbb, fiatal színésznőinek társaságában.

A férfiak hatalmának szinte komikusan nyilvánvaló jelképe, ahogy ez az ember ott áll, karjával a tehetséges és valószínűtlenül szép színésznők derekán. A nők, akik arcukat mindig a tökéletes szögben fordítják a kamera felé, folyton cserélődtek körülötte, mint csillogó szitakötők az állandó középpont körül, melyet nem érint meg az öregedés. Évtizedeken át csak áll ott a gyűrött ingében.

A leleplezés hamarosan a komoly híroldalakon is vezető hírré válik. A *New York Magazines* feledhetetlen, 2015-ös címlapképét leszámítva, amelyen „akaratlan testvéri szövetségben” egyesülve látható harmincöt, különböző korú nő portréja, akik mindannyian tanúvallomást tettek arról, hogy bedrogozta, és kihasználta őket a komikus Bill Cosby, még sosem voltam tanúja annak, hogy ilyesfajta téma uralja a híradásokat. Amióta az eszemet tudom, a most „szexuális zaklatás és bántalmazás” kifejezéssel összefoglalt tapasztalatokat mindig is valamiféle női dolognak tekintették. Esetleg kínos munkahelyi problémának. Vagy olyasvalaminek, ami igazából magánügy. A bulvársajtóban időről időre felbukkantak ismert férfiak elleni vádak, rövid cikkekben, melye-

ket az állítólagos áldozat homályos fotója illusztrált, amint kezében pohárral valami partin táncol.

Az elkövetkező hetekben elkezdem olvasni a Harvey Weinstein-ügy tudósításait, és nem tudom abbahagyni. A tanúvallomásokból előbukkannak a csillogó partifotók mögött rejlő igazság részletei. Ismert színésznők beszámolóí keverednek ismeretlen nők történeteivel, akik be akartak kerülni ebbe a világba, és elmondják, hogyan törte derékba karrierjüket a zaklatás, vagy akadályozta meg, hogy szabadon rendelkezzenek az egész testükkel, ami egy színész számára elengedhetetlen.

A nők legbelsőbb tapasztalatairól szóló tanúvallomásokat olvasva reflektorfényben tűnnek elém a filmes világ korábban ismeretlen oldalai. A történetekből előlépnak a szállodai szobákban találkákat szervező ügynökök, a panaszokat elsimító asszisztensek és a titoktartási záradékokat megfogalmazó jogászok. Az elbeszélések révén első alkalommal pillanthatok be abba, hogyan működik a hatalom a világ legnagyobb szórakoztatóiparában.

Közben egyre jobban lenyűgöz a vizsgálat paradoxona. Hogy újságírók hosszú hónapokon át dolgoztak azon, hogy előássanak valamit, ami a filmes világban réges-rég köztudott volt. És mégis megrázta egész Hollywoodot.

Egy 2005-ös videófelvételen Courtney Love színésznőt interjúvolják a vörös szőnyegen. Amikor a riporter megkérdezi, hogy milyen tanácsot adna fiatal színésznők számára, először azt mormogja, hogy ha válaszolna, beperelnék rágalmazásért. Soha ezelőtt még nem hallottam, hogy Courtney Love tanácsalanságában lehalkítaná a hangját. Aztán ezt hadarja válaszul: – Ha Harvey Weinstein meghívna egy privát partira a Four Seasons hotelbe – ne menj el!

És látom a 2013-as Oscar-gála műsorvezetőjét, amint ezzel fordul a legjobb női mellékszereplő díjára jelölt színésznőkhöz: – Gratulálok! Önöknek többé már nem kell úgy tenniük, mintha vonzónak találnák Harvey Weinsteint!

A vicc közönséges, a publikum azonban azzal a fajta felszabadult, kirobbanó nevetéssel reagál, ami olyankor támad, amikor valaki kimond egy mindenki által ismert, de tiltott igazságot. Ezért nem igaz az állítás, hogy végre megtört a „hallgatás”. Harvey Weinstein egyike volt azoknak az embereknek, akikről a filmes világban a legtöbbet beszéltek. A zaklatásokról szóló pletykák évtizedek óta keringtek ebben a körben, a suttogások és híresztelések különleges feszültséget teremtettek alakja köré.

Ami most történik, azt én inkább úgy nevezném, hogy a filmproducer áldozatait testet öltenek, korábban homályos körvonalaik hirtelen arcot kapnak. De mindenekelőtt, hogy az emberek reagálnak a fejleményekre. A hír különös módon nem tűnik el a süllyesztőben. Két kolléganőmmel arról csetelünk, hogy készíthetnénk egy riportot, ami feltérképezné ezt a problémát a svéd kulturális életben. Felelőseink néhány ismert személyt, akiket zaklatási ügyekkel hoztak összefüggésbe. Nekem azonban kétségeim vannak velük kapcsolatban, leginkább, ami a hatalmukat illeti: ezek az emberek egész egyszerűen nem elég befolyásosak. Azt írom a lányoknak: nem hiszem, hogy Svédországban lehetséges lenne a Weinstein-ügyhöz hasonló oknyomozás. Itt nincsenek akkora pénzek, és az egyes kulturális iparágak annyira kicsik, hogy többé-kevésbé mindenki ismer mindenkit. El sem tudom képzelni, hogy egyetlen személy ilyen rendszerszerűen visszaélhessen a hatalmával. A svéd kulturális életben senkinek nincs akkora kapcsolati hálója, ami akár csak összeha-

sonlítható lenne a hollywoodi nagy nevekével. Itt senkit nem védene meg az a fantasztikus, szinte monumentális struktúra.

Három nappal később – két nappal azelőtt, hogy Jean-Claude Arnault neve felbukkan a fejemben – a kulturális hírszerkesztőség szokásos reggeli megbeszélésén ülünk az iroda kanapéin. Milyen más szempontokból lehetne még körüljárni az amerikai leleplezést? Rátérünk a nyilvános adatokhoz való hozzáférés Svédországban alapvető dolognak számító jogára, és mindannyian egyetértünk abban, hogy a zaklatás természetesen nálunk is jelen van – de a megbeszélésen részt vevő öt férfi kolléga egyike sem hallott egyetlen konkrét esetről sem. Egyetlenegy megvádolt tettet sem tudnának említeni. Egyre jobban meglepődöm, ahogy hallgatom a beszélgetést. Valami miatt eddig nem is gondoltam arra, hogy sok férfi, aki elméletben érti a problémát, egyszerűen nem rendelkezik a szükséges tudással. Hogy nem tudnak a keringő históriákról. Hogy, bár ugyanazokon az utcákon járnak-kelnek, és ugyanazokban az irodákban dolgoznak, mint a nők, mégis más szemmel, egyfajta szemellenzővel néznek körül. Mintha az általam és mások által megosztott tapasztalatok valamiféle párhuzamosan létező alvilágban történnének. Végül két kolléganőm és én elkezdünk neveket sorolni. Persze nem azonnal. De amikor befejezni készülünk az értekezletet, és már mindenki elmenőben van, végül kimondjuk a vezeték- és keresztnévét azoknak a férfiaknak, akikről cseteltünk. A #metoo még nem indult be, a neveket a párhuzamos valóságok egyfajta kiegyenlítéseként dobjuk be. És mégis, attól, hogy hangosan kimondjuk a nevüket, mégis történik bennem valami. Hirtelen piszkosnak és tökéletesen ébernek érzem magam.

2009 júniusában hallottam először Jean-Claude Arnault-ról és a Forumról. Meleg, nyári délután volt a Möllevångstorgeten, Malmöben. A Nyhavn étterem napsütötte teraszán ültem, velem szemben Rasmus, akivel még akkor barátkoztunk össze, amikor mindketten egy egyetemi újságnak írtunk.

Rasmus tizenévesként végigrágta magát az összes nagy klasszikus szerzőn, amiért mindig is irigyeltem. Körülbelül akkor költözött Stockholmba, hogy irodalomtudományból mesterfokozaton folytassa a tanulmányait, amikor én félbehagytam az egyetemet.

A Nyhavn teraszán a tűző napsütésben Rasmus mesélt az egyetemről, egy Vårberg nevű külvárosról – és a Forumról.

Ismerem a helyet? A fejemet ráztam. Elmondta, hogy Stockholm legnagyobb kulturális helyszíne egy pincében fekszik, és a felkapott költőnő, Katarina Frostenson és francia férje, Jean-Claude Arnault üzemeltetik. Rasmus fél éve dolgozik náluk.

Hirtelen komolyra fordítva a szót elmesélte, hogy kezdetben nem érezte jól magát Stockholmban. Rászokott, hogy a metrón utazgat, céltalanul, csak hogy valamivel elüsse az időt. Egyik alkalommal az Odenplannál szállt le, és a moz-

gólépcsőn meglátott egy férfit, akiben felismerte az egyik tanárát. Köszönt neki, és rövid beszélgetésük során megemlítette, hogy még új a városban. A professzor azt mondta, szívesen bemutatja őt a barátjának, Jean-Claude Arnaultnak. Azt is mondta, hogy a Forum kiváló hely fiatalok számára, és Rasmus hamarosan elkezdett ott dolgozni, ingyen. A pincében takarított az előadások után.

* * *

Amikor csaknem tíz év elteltével, 2018 nyarán visszagondolok a nyhavni találkozásra, a történet jelentős részei már hiányoznak. Arra még emlékszem, hogy milyen érzéseket keltett bennem a beszélgetésünk, és hogy nem volt rajtam napszemüveg, és hunyorogtam az erős fényben. Éppen akkor kezdtem kilábalni a depresszióból, amit csak a lakásban kuksolva tudtam elviselni, de most újra kezdtem felfedezni a valóságot, ezért különösen megörültem a bennem zajló erőteljes reakciónak. Még mindig emlékszem az érzésekre, amit a beszélgetésünk keltett bennem, de mit is mesélt nekem akkor Rasmus? Mire emlékszik ő? Skype-on tettem fel neki a kérdéseimet. Még mindig barátok vagyunk, bár már jó pár éve nem beszéltünk. Irodalomtudományból doktorál az USA-ban.

Rasmus:

Emlékszem, a Forum megtestesített mindent, amiről valaha álmodtam. Az összes fontos író és értelmiségi ott nyüzsgött abban a pincében. Mindenki, akit a

középiskola óta csodáltam. Hatalmas élmény volt, hogy csak lemegyek a lépcsőn, és bekerülök az ismert kulturális személyiségek forgatagába – mint a könyvekben, amiket olvastam. Mint a századelő regényeiben, ahol a főszereplő a fővárosba költözik, és hirtelen megnyílik előtte egy új világ, ami aztán tovább tágul. Mint egy folyamatos sokkhatás. Mint amikor Emma a *Bovaryné*ből először megy bálba, és éles szemmel regisztrálja, hogyan mozognak, milyen szavakat használnak a gazdagok. Felfigyel a szépségükre, ami nem függ össze a fiatalsággal. A helyzet kiélesíti az érzékeit. A pincéből még ma is emlékszem egy öt másodperces jelenetre, ahogy a kulturális miniszter éppen befejezi a beszélgetést Sara Daniusszal, hogy aztán Horace Engdahlnak forduljon. A Forumban valóságos irodalmi élmények érték az embert – és olyan jelentőségteljesnek tündtek, hogy az embernek kedve támadt megírni őket.

Amikor végeztem a takarítással a pincében, én is utánuk mehettam a Wasahof étterembe. Aznap este fellépők és a legbelsőbb kör mindig itt fejezte be az estét. Ez leggyakrabban Jean-Claude-ot és Horace Engdahlt jelentette, vagy valaki mást az Akadémiáról. Egy-egy zenészt, egy-egy színészt a Dramatenből. Néha ott volt Katarina Frostenson is. Én a társaság szélén foglaltam helyet, Jean-Claude fiatal asszisztensnői mellett, akiket mindenki csak „a lányok” néven emlegetett. Az volt az érzésem, hogy nyíltan és a legkisebb ellenállás nélkül fogdoshatja őket. De a konkrét helyzetekre már nem emlékszem. Lehet, hogy valójában nem is láttam, amint megtörténik? Csupán arról

lenne szó, hogy bedőltem Jean-Claude-nak, amint de Sade márkit alakítja? Vagy a saját magam számára is nehezen megfogalmazható, egyre növekvő kellemetlen érzésnek, amely úrrá lett rajtam? Nem tudom. Én voltam az egyetlen fiú, aki neki dolgozott. Én azért maradhattam, mert azt hitték, homoszexuális vagyok. Jean-Claude sokszor emlegette, hogy milyen passzív vagyok. Ha valaha is jutok valamire, hát csakis rajta és „körön” keresztül. Sokszor úgy beszélt a Forumról, mint egy családról, és a családját, ugye, nem hagyja cserben az ember.

A Wasahof-beli estékről még mindig emlékszem a csapdába esettség érzésére. De amikor aztán később metróra ültem, hogy hazautazzam a külvárosba, mindig elkapott a vágy, hogy felhívjak valakit, és elmeséljem. Hogy elmondjam, épp most jövök valahonnan, ahol egy asztalnál borozgattam Katarina Frostensonnal.

Emlékszem, egy ideje dolgozhattam a Forumban, amikor egy fiatal lány kezdett járni a klasszikus zenei hangversenyekre. Mindig egyedül jött. Nagyon szép volt. És nagyon visszahúzódó, mint én. Azonnal aggódni kezdtem érte.

Mintha már annyi ideje ismertem volna Jean-Claude-ot, képes voltam az ő szemén keresztül látni a dolgokat. Úgyhogy amikor a lány már párszor felbukkant a Forumban, mielőtt megtörtént volna, már tudtam, hogy az egyik koncert szünetében Jean-Claude meg fogja környékezni. Odament hozzá, és valamit súgott a fülébe. A lány meglepettnek tűnt. Jean-Claude megint súgott valamit, a lány felállt, és követte őt fel az irodájába. A férfi visszajött, amikor vége volt

a szünetnek, és kezdődött a második rész. De a lányt soha többé nem láttam.

Talán elmeséltem neked ezt a jelenetet, amikor Malmöben találkoztunk. De lehet, hogy nem. Talán csak valami olyasmit mondtam, hogy Jean-Claude mindig fiatal „lányokkal” veszi körül magát. De már akkor elkezdtem félni, és a félelmem meghatározta, hogy hogyan és mit mondok el neked a Forumról. Miközben azt is akartam, hogy észrevedd, a „körnek” én is része vagyok.

Amikor aznap este Malmöben elváltunk egymástól Rasmusszal, már hűvös volt a levegő. Nagyokat nevettem azon, amit elmesélt. Mondtam neki, hogy teljesen úgy hangzik, mint a karikatúrája annak az érzésnek, hogy a sikeres emberek mind egymás puszipajtásai. Csakhogy a pince, amiről mesélt, valóságos hely volt, és az egész csak megerősítette az elképzelésemet a kulturális életről mint számomra megközelíthetetlen helyről: olyan emberek szférája, akik hatalmas lakásokban laknak Stockholm belvárosában, ahol a lépcsőházak hűvösek és tágasak, mint egy templom hajói.

Ugyanakkor ez az egész eszembe juttatta, hogy tizenéves koromban miért is vágytam ebbe a világba. A keresztény gyülekezetben, ahol felnöttem, gyakran esett szó a lét legfontosabb kérdéseiről és a rájuk adott válaszokról. Hittünk az örök életben, és ebben az időtávlatban megélhettem a kiválasztottságot – azt a vigasztaló és felszabadító érzést, hogy nem vagyok kiszolgáltatva a pillanatnak.

Amikor kételkedni kezdtem, a kultúra tűnt az egyik lehetséges kiútnak. Az egyetlen dolognak, ami talán összemérhető a hit jelentőségteljes összefüggéseivel.

Felfedeztem, hogy a regények és a zene különleges helyet töltenek be a világban: olyan hely ez, ahol a sötétségnek és a tiltott gondolatoknak is létjogosultságuk van.

Úgy gondoltam, hogy aki képes a tapasztalatait művészté alakítani, az egyfajta védelmet nyer – valami nagyobb összefüggésnek lesz a részese. Teremtettem a magam számára egy romantikus képet az írókról és általában a kultúra világról, és azt képzeltem, ha valaki bekerül ebbe a világba, az menedékre lel.

Egy korai cikkemben írtam arról, hogy mennyire untat a vita, ami a svéd színházi körökben tapasztalható ivászatról és szexuális zaklatásról szól. Elviselhetetlen, ahogy neves stockholmi színművészek letagadják a kaotikus állapotokat, és arról nyilatkoznak, hogy ők is hazamennek délután ötkor a munkából, mint bárki emberfia, és ők is „hétköznapi szülők, gyereküléssel a biciklijük csomagtartóján”.

Akkor, 2009 nyarán már tudtam, hogy a szorongás sokszor az írás ellensége, és Rasmus elbeszélése életre keltette bennem a régi képeket – ezúttal kellemetlen felhanggal.

Amikor átvágtam a Møllevångstorgeten, hirtelen úgy éreztem, cikket kellene írnom a stockholmi pinchelyiségről.

Oda akartam utazni, hogy saját szememmel lássam a helyet.

Az ilyesfajta megbízások révén többször sikerült bekerülnöm olyan körökbe, amelyeknek egyébként a közelébe sem juthattam volna. Arra gondoltam, a cikket meg lehetne jelentetni az egyetemi újságban, vagy megpróbálhatnám eladni a *Sydsvenskannak**.

---

* A *Sydsvenskan* (kb. „Dél-Svédország”) 1870-ben alapított svéd napilap.

Akkor, 2009 nyarán nem gondoltam rá, hogy amiről beszéltünk, az szexuális zaklatásnak minősülhet. Nem használtam ilyen kifejezéseket. De a történetben ott volt a kiszolgáltatottság, amit szinte fizikailag is éreztem, talán azért, mert a dekadens pinchelyiség leírása közben nagy vonzerőt is gyakorolt rám.

Az ötlet, amit akkor feljegyeztem a mobilomba, erős volt, ám homályos, és ezért ott is maradt érintetlenül. De soha többé nem hagyott nyugodni.

1989 őszén leomlott a berlini fal, és az akkor még kissé kopott és elfeledett Vasastan városrész kellős közepén bérbeadásra kínáltak egy nagy pincehelyiséget. Nemsokára majd az égbe szöknek az ingatlanárak, de akkor, a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján ez a városrész fekete háztetőivel még egy méltatlanul háttérbe szorított, korosodó szépségnek számított. A magas házak zárt homlokzatai szépséges, de lepusztult, kopott és kissé bohém benyomást keltenek.

A *Pincebeli történetek* című, csaknem ezer oldalas ünnepi kiadványban, amit 2007-ben a Forum tizennyolcadik születésnapjára adtak ki, Katarina Frostenson azt írja, Jean-Claude Arnault-val a Café Ritornóban találkoztak, mielőtt elmentek megnézni a helyet.

Katarina Frostenson addigra már az évtized legújítóbb költőjének számított, újabban pedig színdarabokat is írt, amelyek szakítottak a történetmesélés hagyományos formáival. Ehelyett egy töredékesebb formával kísérletezett, amelyet Jean-Claude Arnault „lírai monodrámának” nevezett el. A darabokat közös munkájuk eredményeként mutatták be. Művészpáros voltak, és azon az őszön Jean-Claude készült színpadra rendezni a költőnő első monodrámáját, a *Sebastopolt*.

Ennek kerestek színpadot, és a lepukkant pincehelyiség a Sigtunagatanon tökéletesnek tűnt. A plafon mentén csupasz vezetékek futottak körbe, a málló betonfalak gödrei és kráterei sűrű, holdbéli tájra emlékeztettek.

Katarina Frostenson szuggesztív színdarabjának főhőse egy fiatal nő, aki a Sébastopol sugárúton bolyong, az utcán, ami kettévágja egész Párizst. Az a fajta forgalmas út, amit nem szegélyeznek teraszos kávézók, és ami egyszerre névtelen és nyitott.

A nő varázsigékkel bővíti az utcát, hogy nyíljon meg előtte. Könyörögve kéri, hogy tanítsa meg őt beszélni. És a hetedik napon hirtelen szétnyílik az aszfalt, és feltárul a föld alatti, elrejtett Párizs. A nő hangokat hall, amelyek beszélnek hozzá a jelenből és a múltból, és ezek a hangok elkalauzolják a város ismeretlen részeire.

Katarina Frostenson és Jean-Claude Arnault maguk is laktak Párizsban a nyolcvanas évek elején, amikor Arnault saját operatársulat beindításával próbálkozott. Katarina Frostenson a forgalmas Sébastopol sugárúton tett sétái alatt talált rá egyre jobban saját költői nyelvére.

És a kritikusok is költői hivatása keletkezéstörténeteként olvasták a *Sebastopolt*.

A vasastani ház pincéjében hepehupás és mocskos volt a padló. Mindenütt sötét foltok őrizték a helyiségben korábban történtek nyomait. Jean-Claude Arnault és Katarina Frostenson számára a *Sebastopol* bemutatója volt a kezdet, a beavatás.

A lépcső alján kezdődő folyosón egyenesen továbbhaladva a pince legnagyobb helyiségébe jutunk. A terem közepén négy szögletes oszlop állt, és négy apró, szimmetrikusan

elhelyezkedő tetőablakon át szűrődött be némi fény. Az ablakok fölötti belső udvar annyira szűk, hogy szinte mindig árnyékban van. Csak nyaranta, amikor delelőn állt a nap, fordult elő néha, hogy a szűk nyílásokon fénysugarak hatoltak le a mélybe, és láthatóvá vált a napfényben táncoló por.

Ez lett a Forum színpada.

A négy oszlop között az évek során felléptek Svédország és néhanapján a világ legnagyobb kulturális személyiségei, Nobel-díjasoktól és nemzetközi híró muzikusoktól kezdve Svédország legnagyobb koreográfusaiig.

A padlót sokszor takarták el egymásra csúsztatott keleti szőnyegek és rongyszőnyegek kavalkádjával, ami éles kontrasztot képezett a terem többi részével.

Olyan írók és költők olvasták fel itt a saját műveiket, mint Szvetlana Alekszijejics, Inger Christensen, Mare Kandre, Erik Beckman, Tomas Tranströmer és Göran Sonnevi.

Színészek, köztük olyan nevek, mint Agneta Ekmanner, Stina Ekblad, Reine Brynolfsson és Björn Granath, adtak elő verseket és színdarabokat.

Itt, ezen a helyen állították fel a fiatal zongoraművész, Love Derwinger Steinway-zongoráját. Ő rendszeresen részt vett a Forum előadásain, és Roland Pöntinen zongoraművésszel együtt csaknem három évtizeden keresztül volt felelőse a Forum zenei programjainak. Az előadói felhozatal a legjobb stockholmi művészeknél túl olyan nemzetközi híró művészeket is magában foglalt, mint az operaénekesnő Barbara Hendricks vagy a hegedűművész Janine Jansen.

Jean-Claude Arnault és Katarina Frostenson már idejekorán meg akarták alapozni a Forum galériájának hírnevét, így a kilencvenes években gyakran tartottak itt kiállításos-

kat. Sokan szerették volna a pincében kiállítani a műveiket, éppen a különleges kiállítóhely miatt, és a tetőablakok alatti térben álltak Gunilla Bandolin nagy krumplihegyei és Katarina Norling kitalált ismeretlen népének, az Ők-nek az elszenesedett maradványai. Anna-Karin Bylund egy egész seregnyi lecsapódott egérfogót állított ki, bennük az eldeformálódott zsákmányokkal, Ragna Berlin pedig itt mutatta be táncoló robotját.

A Forum előadásai általában egy központi témából indultak ki, amit a részt vevő művészek különböző nézőpontokból jártak körül.

Margaretha Åsberg, táncos-koreográfus emlékszik arra, amikor Jean-Claude Arnault és Katarina Frostenson összegyűjtötték képzőművész barátaikat, és elmondták, hogy egy olyan hely megteremtésén fáradoznak, ahol a különböző művészeti ágakat össze lehetne vegyíteni. Az ihletet a romantika korának a határokat átlépő összművészeti remekműről szőtt látomása adta. A zene áttűnne költészetbe, ami belefolyna egy performanszba vagy egy filozófiai gondolatfolyamba az emlékezetéről, a gonoszról és a megbocsátásról, vagy arról, hogy mi köze a művészi eksztázisnak a vallásihoz, vagy „Nelly Sachsról”, „Nietzschéről” – vagy „a félelemről és a varázslatról”, kiindulva egy „egész éjszakányi Selma Lagerlöfből”.

Margaretha Åsberg szerint a Forum estjein lehetőség volt arra, hogy valami nagyobb dolog szülessen, mint az egyes alkotórészek összessége.

– Olyasvalami, ami még előttünk, közreműködők előtt is titok volt. Gyakran volt részünk meglepetésben. De persze ott kellett lenni helyben, hogy részt vegyünk az előadásokban, amelyek köddé és megismételhetetlen élménnyé váltak

abban a pillanatban, ahogy véget értek. Még akkor is, ha a közönség szívében tovább éltek.

A képzőművész Jan Håfström is a csapat tagja volt kezdetben. Ő úgy élte meg, hogy a többi galéria elsősorban a művek eladására és a figyelemfelkeltésre fókuszált.

– De Jean-Claude Arnault a mögötte álló Katarina Frostensonnal arra törekedett, hogy egy adott pillanatban gyönyörködtesse a közönséget. Hogy olyan erős hangulatot teremtsenek, hogy utána mindenki csak erről akarjon beszélni. Már a kezdet kezdetén sikerült bevonnia a legelismertebb művészeket, és már önmagában az privilégium volt, hogy az ember egy térben állíthatott ki a többiekkel. Ez a helyzet mindenkit arra készítetett, hogy a művészete legjavát adja, és voltak esték, voltak pillanatok ott lent a pincében, amikor sikerült egészen közel kerülnünk az igazsághoz olyan dolgokkal kapcsolatban, amelyekről voltaképpen nem is lehet beszélni. Például, hogy mi a szerelem. Vagy hogy mi az ördög az az alkotás.

Az előadótérbe vezető folyosó bal oldalán nyílt egy ajtó egy szobába, amely az este szereplőinek öltözőjeként is működött. Az író Johanna Ekström huszonevésen kapott meghívást a Forumba, hogy olvassa fel a verseit. Az estjén felléptek akadémiai tagok, elismert művészek és más kezdő írók is.

– A pincének volt egyfajta nemzetközinek tűnő, komoly kifinomultsága. Valamiféle szexi elitizmus, ami nem kér bocsánatot azért, hogy létezik. Számunkra pedig, akik felléptünk a Forumban, ott volt még az érzés, hogy belépsz a szobába, és attól kezdve számítasz. Ha eltűnsz, hiányolnak. A fellépők között feszült és várakozásteli hangulat uralkodott. Az ajtón túlról hallottuk, amint Jean-Claude Arnault

üdvözlő az érkező vendégeket. Volt a személyiségének egyfajta művészi sodrása, amivel fel tudta villanyozni a program kezdetét váró, bátortalanul toporgó embereket. Bort töltögetett a műanyag poharakba. Arcon csókolva köszöntötte az embereket. Az idősebb hölgyeket lesegítette a lépcsőn. Felhívta a közönség figyelmét az est szerzőinek kedvezményel megvásárolható köteteire. Különleges érzés volt, hogy a színpad, ahol az ember felolvasott, annyira alacsony. Bensőséges volt, de az ember sebezhetővé vált általa – meséli Johanna Ekström.

Margaretha Åsberg sokakhoz hasonlóan különlegesnek érezte a Forum közönségét is. Hogy a színpadhoz szokatlanul közel ülő nézők is hozzájárultak az előadások sikeréhez.

– A rám irányuló figyelem és az intenzív hallgatás olyan koncentrált fókuszpontot teremtett a színpadon, amit sehol máshol nem tapasztaltam.

Mielőtt megnyitották a Forumot, lefestették a falakat. A pincében minden fehér lett, kivéve a padlót, ami megtartotta fakó aszfaltszürke színét. A festésen kívül semmit nem változtattak a helyiségen. Semmit nem újítottak fel, ez is tükrözte a Forum mint underground hely magáról alkotott képét.

Aline Gauguin lett a Forum első asszisztense. A híres francia festő, Paul Gauguin dédunokája ötévesen került Svédországba. A kilencvenes évek elején „művelt irodai dolgozóként”, egyetemet végzett közgazdászként művészettörténeti tanulmányokba fogott, hogy közelebb kerüljön a család történetéhez. Egy galériában végzett munkája kapcsán találkozott Jean-Claude Arnault-val egy kiállításmegnyitón. A férfi alaposan kikérdezte a vezetéknevéről és a családi háttéréről.

Akkor kellemes társaságnak találta. Néhány héttel később véletlenül újra összefutottak egy bárban, és Jean-Claude Arnault felajánlotta neki, hogy dolgozzon a Forumban. Ő igent mondott.

Az első években Aline Gauguin, Katarina Frostenson és Jean-Claude Arnault maguk végezték a gyakorlati munka nagy részét. A lehető legszorosabban egymás mellé rendezték a fekete műanyag székeket az egyenetlen padlón, felnyalták a borítékokra a bélyegeket, és postára adták a küldeményeket. Összesöpörték a csikkeket a pince másik részében rendezett partik után.

Ha ugyanis az ember nem egyenesen előre indult, ahogy leért a lépcsőn, hanem befordult balra, egy másik terembe jutott, ahova idővel átköltöztek a képzőművészeti kiállítások. Ennek a helyiségnek nem voltak ablakai, így nem jutott be természetes fény, ami olyan érzést keltett, mintha nem is falakkal lenne körülvéve, hanem barlang volna egy hegy belsejében. Itt szolgálták fel a bort az előadások után.

Abban az időben, amikor a Forum beindult, Stockholmban kevés volt a kulturális találkozóhely, és az első évtizedben sokszor hajnalig tartottak a bulik.

Aline Gauguin így emlékszik arra, hogy milyen volt, amikor a pincét megtöltötték a fekete ruhába öltözött fiatalok:

– Néha annyian voltak, hogy még a lépcsőn is álltak cigarettázó, iszogató emberek. Amikor túlságosan meleg lett, csak kimentem a ház elé a járdára, és szívtam egy kis friss, hűvös levegőt. Aztán már fordultam is vissza. A forumos idő az életem egyik legjobb időszaka volt.

Lent a pincehelyiségben Jean-Claude Arnault úgy suhant körbe, akár egy régimódi művészeti szalon háziasszonya.

A társasági hölgy, aki a megfelelő légkör megteremtésével képes a város legizgalmasabb művészeit egybegyűjteni. Ritkán bonyolódott hosszabb beszélgetésekbe, inkább ahhoz volt utolérhetetlen tehetsége, hogy összeismertesse egymással az embereket, és kellemes, tollpihekönnyű figyelmességgel gardírozza minden egyes jelentőségteljes vendégét. Katarina Frostenson az ezzel éppen ellentétes szerepet alakította. Szótlan volt, és legtöbbször a háttérbe húzódott. Sokakat ámulatba ejtett a pár társasági dinamikája, amelyben a nő volt a megközelíthetetlen mélység, a férfi pedig a csillogó felszín.

Arnault valaha maga is arról ábrándozott, hogy elismert művész lehet belőle, és sokak szerint ez az egyik oka annak, hogy jó szeme volt más alkotókkal kapcsolatban – hogy kik azok, akik nagy jövő előtt állnak. Néha ő mutatott meg újfajta hangokat Katarina Frostensonnak.

A kiállítások és irodalmi programok szervezésében kreatív módon dolgoztak együtt, mesélik a Forumhoz közel álló emberek. Még akkor is, ha az esték szemmel láthatólag mást jelentettek a számukra. Jean-Claude Arnault számára mintha a máról szóltak volna, és arról, hogy sikerült valamit mozgásba hoznia. A pillanatokról, amikor az előadás különböző részei szerves egésszé álltak össze, és az emberekről, akik első alkalommal találkoztak egymással.

A művészet élménye Katarina Frostenson számára is összefüggött a saját alkotói folyamatával. A vele készült interjúkban sokszor hasonlította „fénykép-előhíváshoz” az írás folyamatát, melynek elindítója gyakran egy-egy találkozás más művészi alkotásokkal lent a pincében. Azt is elmesélte, hogy némelyik verseskötete soha nem született volna meg a Forum nélkül.

Ezzel az érzéssel nincs egyedül.

1990 márciusában tartották az egyik első összművészeti kiállítást. Képzőművészek, írók és tudósok járták körül az arc témáját. A téma ihletője a litván–francia filozófus, Levinas morális felhívása volt, hogy soha ne szűnjünk meg látni és észrevenni embertársaink arcát. Akiknek a pillantása emlékeztet a sajátunkra, de mindig van benne valami idegen és előre nem látható.

Ann Jäderlund, Horace Engdahl, Katarina Frostenson, Stig Larsson, Göran Sonnevi és más neves szerzők szövegeit szögezték fel a falakra. Az író Birgitta Trotzig a vágyakozásról írt, a vágyról, hogy teljesen megértsük az embereket, akiket szeretünk, hogy ezáltal birtokba vegyük és irányíthassuk őket: „A lélek vadászni megy. Rátalál egy arcra. Felfalja.”

Anders Olsson költő *Naphang* című verseskötetének egyes részeit ez a téma ihlette.

A nagy helyiség oszlopai között egy fehér gömb egyensúlyozott egy vékony fémrúdon. A glóbusz, Eva Löfdahl szobrászművész alkotása, nyugodt bolygóként látszott lebegni a pince göröngyös padlója felett. A festőművész Håkan Rehnberg sárga festménye lógott az egyik falon, egy másikra három doboz volt felerősítve, Jan Håfström alkotása. A dobozokban állatkoponyák alakját öltő, cafatokra tépett, festékbe mártott rongydarabok.

Håkan Rehnberg sárga műve Katarina Frostenson több versét ihlette. Ahogy Jan Håfström dobozai is.

Amikor Margaretha Åsberg koreográfus megnézte az *Arc* című kiállítást, lecövekelt egy vers előtt, amelyet Björner Torsson írt Sziénai Szent Katalinról. Ez a vers adta az ötletet a *Mutáns paradicsom* című táncelőadáshoz. Margaretha Åsberg is megállapítja, hogy az általa készített projektek

közül több is a pince más műalkotásaival való találkozásból született. Azt mondja, a Forum egyfajta óriási ihlethálóként működött, és ezzel a svéd kultúra legnagyobb egyéniségei közül többen egyetértenek. Úgy érezték, a pince a művészet születési helyévé vált.